

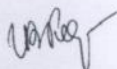
ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМ. Т.Г.ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

КОРСУН Ірина Василівна

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СФЕРІ ВІЛЬНОГО ЧАСУ

ІЗ.00.01. - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ - 1996

Робота виконана в Луганському державному педагогічному інституті ім. Т.Г.Шевченка

Науковий керівник: доктор педагогічних наук
Харченко Сергій Яковлевич

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук
професор
Сущенко Тетяна Іванівна
кандидат педагогічних наук
доцент
Філатова Ірина Іванівна

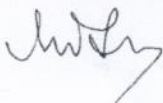
Провідна установа: Слов'янський державний педагогічний інститут

Захист відбудеться 30 жовтня 1996р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої ради К ІВ.03.01 в Луганському державному педагогічному інституті ім. Т.Г.Шевченка за адресов: 348022 м.Луганськ, вул.Оборонна, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Луганського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка.

Автореферат розіслано 28 вересня 1996р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

О.О.Міхно

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00760114 (J)

№6. 35.820
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність дослідження. В умовах глибоких політичних, економічних та соціокультурних змін в усіх галузях життя сучасного суспільства виникла необхідність по-новому поглянути на проблему організації вільного часу підростаючого покоління.

У соціально-педагогічному плані це обумовлено тим, що в недалекому минулому за загальноосвітньою школою був офіційно закріплений статус основного інституту соціалізації особистості, а інші інститути соціалізації виконували ніби допоміжну роль.

У вихованні були забуті сімейний етикет, народні звичаї, національні традиції, і при цьому культивувались ідеї безконфліктності зміни поколінь, створювалася ідеологічна ілюзія про несуперечливість входження молоді в життя суспільства.

Об'єктивний характер суспільного прогресу в педагогічній дійсності приводить до того, що на зміну монопольному становищу школи на ділянці соціалізації особистості, її виховання приходить всебічна взаємодія всіх інститутів соціалізації, що діють у межах правового простору.

Одним з основних інститутів соціалізації, який повинен у всьому цивілізованому світі регулювати та забезпечувати основні права та обов'язки демократично вільної людини, є сфера його вільного часу. Так, у відповідних науково-теоретичних розробках та в практичному досвіді більшості країн вільний час, культурно-дозвільну діяльність відносять до такого специфічного виду суспільної життєдіяльності, котрий за своєю природою та суттю є сферою творчого станов-

В связи с неправильной
корректировкой авторедерат
пришлось перепечатывать.

Убедительная просьба
занести ранее выдан-
ный мною авторедерат
новым экземпляром

Примому свои
уважения.

Корсун —

лення й розвитку людини, усіх його духовно-моральних сил і забезпечує культурний прогрес суспільства в цілому /Р.Торай, Б.Блю, П.Ферран, Л.Порше, Р.Глотон та ін./.

Передова вітчизняна думка прийшла до тих же висновків: ще в свій час С.Т.Шацький, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський пов'язували вільний розвиток особистості з правильною організацією її життєдіяльності, зважаючи на фактор вільного часу.

Значний внесок у дослідження проблеми вільного часу як інституту соціалізації молоді та фактора її цілісного виховання зробили такі відомі сучасні вітчизняні вчені, як І.С.Кон, Л.М.Сніжко, В.В.Москаленко, О.В.Первишева, А.В.Мудрик, Л.Ю.Гордін та ін./ аналіз проблеми соціалізації молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, створення категоріального апарату соціалізації, фактори та умови соціалізації/; Г.О.Євтєєва, Г.О.Сванідзе, Л.О.Левіна, К.М.Ляльчук, Б.О.Трегубов, В.М.Шамардін та ін. /сутність вільного часу, його структура і функції, особливості виховання підлітків в умовах вільного часу/; Г.В.Бочарова, В.М.Гуров, А.В.Мудрик, О.С.Газман та ін. /аналіз різних змістових аспектів вільного часу старшокласників як фактора їх соціалізації/; Ф.С.Махов, Г.І.Попова, В.С.Ніколаєва та ін. /проблеми організації вільного часу в мікрорайоні, його форми та методи/; Л.К.Балєсна, Н.П.Анікеєва, С.І.Артем'єва та ін. /зміст діяльності позашкільних закладів, організація і методи роботи/; Т.І.Сущенко, Л.Л.Біла, Г.І.Камаєва, Т.С.Позднякова, І.В.Дубровицький та ін./нові форми роботи організації вільного часу старшокласників/.

Указаний вище перелік учених, які займалися проблемою

соціалізації особистості в сфері вільного часу, і кількість питань, які тією чи іншою мірою висвітлені, свідчать про те, що проблема вільного часу завжди була й залишається актуальною в педагогічній теорії та практиці.

Зрозуміло, що проблема соціалізації особистості старшокласників ще вимагає подальшої розробки.

Зокрема, не розкриті її соціально-педагогічні корені, не показана власне педагогічна суть вільного часу.

Усе згадане дозволяє вказати на об'єктивно існуюче протиріччя між виховними можливостями сфери вільного часу як одного із інститутів соціалізації, з одного боку, і неефективним характером використання цих можливостей у реальній педагогічній практиці, з іншого.

Виділене протиріччя дозволило нам окреслити проблему дослідження й сформулювати відповідну тему: "Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу."

Об'єкт дослідження: процес соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Предмет дослідження: педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й розробити методичку соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Гіпотеза дослідження: процес соціалізації старшокласників у сфері вільного часу буде здійснюватися більш ефективно, якщо при цьому враховувати наступний комплекс умов:

- соціально-педагогічних, що передбачають орієнтацію на суспільне громадянське виховання, на створення оптимальних

умов для саморозвитку особистості, на демократизацію та гуманізацію вільного часу;

- організаційно-педагогічних, які забезпечують поєднання організаційно-педагогічної діяльності з різними формами самоорганізації учнів, рівноправність суспільно-організованих, колективних та індивідуальних форм дозвільної діяльності;

- психолого-педагогічних, які потребують своєчасної корекції та регулювання процесів у сфері вільного часу, установлення стосунків з учнями на основі рівноправного співробітництва, урахування специфіку видів дозвільної діяльності.

Відповідно до мети та гіпотези визначились наступні завдання дослідження:

- провести теоретичний аналіз проблеми вільного часу старшокласників крізь призму інститутів соціалізації;

- розкрити педагогічну суть вільного часу старшокласників;

- визначити та обґрунтувати педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу;

- забезпечити впровадження педагогічних умов соціалізації старшокласників у сферу вільного часу;

- розробити практичні рекомендації соціально-педагогічним працівникам по соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є концепції вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії, соціології, психології та педагогіки про духовну суть людини, про закономірність її становлення в процесі

соціалізації, про роль різних соціальних інститутів виховання в цьому процесі, про вплив сфери вільного часу на формування особистості, що має високі загальнолюдські, національно-громадянські та індивідуально-психологічні якості.

Методи дослідження. Під час дослідження був використаний комплекс методів: теоретичні методи дослідження /аналіз філософської, соціально-психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження/, метод теоретичного моделювання при визначенні логічної структури дослідження і розробці відповідної педагогічної технології, метод системного аналізу при виділенні та обґрунтуванні педагогічних умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу, вивчення й узагальнення досвіду роботи із зазначеної проблеми, емпіричні методи: анкетне опитування, бесіда, інтерв'ювання, оцінка /експертна й самооцінка/, тривале спостереження, аналіз документації, дослідно-педагогічна робота в природних умовах діяльності середньої школи, культурно-виховного центру організації вільного часу; застосовувались математичні методи при збиранні, обробці, аналізі та інтерпретації результатів дослідження.

Дослідження проводилось у три етапи:

На першому етапі/1991-1992рр./ - вивчалась філософська, соціально-психолого-педагогічна література за проблемою, аналізувався досвід виховання старшокласників у сфері вільного часу, здійснювався констатуючий експеримент.

На другому етапі/1992-1994рр./ - розроблялась методика соціалізації старшокласників у сфері вільного часу, виявлявся комплекс педагогічних умов, створювався культурно-виховний центр організації вільного часу в мікрорайоні се-

редньої школи № 4 м. Луганська, впроваджувалась програма дослідно-педагогічної роботи на базі центру.

На третьому етапі/1994-1996рр./ - тривала дослідно-педагогічна робота, здійснювався аналіз результатів із наступною корекцією, вносились відповідні удосконалення до діяльності центру, узагальнювались результати дослідно-педагогічної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- уперше, виходячи з аналізу сучасних суспільних умов і педагогічної дійсності, сфера вільного часу старшокласників розглядається як фактор її соціалізації і на цій основі визначається її педагогічна сутність;
- виділений і обґрунтований комплекс умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу та подана їх змістовна характеристика;
- виявлені та впроваджені в практику основні шляхи й напрямки удосконалення педагогічної діяльності в сфері вільного часу на основі сформульованого комплексу умов.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що дотримання згаданих педагогічних умов дозволяє усунути дисонанс між можливостями сфери вільного часу соціалізації старшокласників і характером, змістом їх реальної дозволеної діяльності, бо ці умови передбачають більш вищий рівень практичної організації дозвілля.

Запропоновані в дисертації шляхи й напрямки вдосконалення сфери вільного часу дають учителям, вихователям, соціальним педагогам та іншим категоріям педпрацівників практичні зразки й орієнтири в створенні власних моделей організації та побудови дозволеної діяльності на основі

рекомендованих педагогічних умов.

Достовірність результатів дослідження, його основних висновків забезпечується теоретичним рівнем розробки проблеми соціалізації особистості у сфері її вільного часу, вивченням відповідного соціально-педагогічного досвіду, використанням системи взаємопов'язаних методів дослідження, адекватних його логічній структурі, кількісним і якісним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу, його експериментальною перевіркою.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися в процесі дослідно-педагогічної роботи в організації вільного часу старшокласників на базі середньої школи № 4 м.Дуганська, Управління молодіжної політики Луганської облдержадміністрації, Луганського міського Палацу позашкільної роботи та дитячої творчості, станції юних техніків м.Брянки, шляхом публікації статей із проблеми дослідження, виступів перед учителями, вихователями, педагогами, організаторами дозвільної діяльності, студентами педагогічного інституту, старшокласниками мм. Луганська, Сіверськодонецька, Брянки.

Результати дослідження повідомлялись на міжнародних /Москва, 1994р./, республіканських /м.Сіверськодонецьк, 1995р., м.Запоріжжя, 1995р./, регіональних /м.Луганськ, 1992р./ науково-практичних конференціях.

На захист виносяться наступні положення:

- педагогічна суть вільного часу старшокласників як одного з інститутів соціалізації молоді полягає в необхідності надання їм волі в проведенні часу, зміни занять у чітко виявленому спрямуванні на творчу діяльність в діалек-

тичній єдності педагогічного керівництва та самодіяльності учнів:

- педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу представлені комплексом, який складається з соціально-педагогічних, організаційно-педагогічних, психолого-педагогічних умов і які визначають відповідно планування, організацію та проведення вільного часу учнів.

Основний зміст роботи

Дисертація складається із вступу, двох глав, висновків, заключення, списку використаної літератури, додатка.

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми дослідження, методи, наукова новизна, теоретичне та практичне значення.

У першій главі "Теоретичні основи дослідження" аналізується філософська, соціологічна, психологічна й педагогічна література з проблем соціалізації особистості, вільного часу, висвітлюється взаємодія сфери дозвільно-творчої діяльності з особистістю, обґрунтовуються концептуальні ідеї дослідження про соціологізуючий характер фактора вільного часу.

Установлено, що в науці досі ще не відпрацьований єдиний категоріальний апарат у вивченні даної проблеми. Тому зроблена спроба привести необхідні поняття в єдину систему відповідно до мети, логіки та змісту дослідження.

Під "соціалізацією" особистості розуміється процес взаємодії індивіда й суспільства на основі предметно-перетворюючої діяльності особистості, результатом якого є

конкретно-історична форма його соціальності /В.В.Москаленко, Л.І.Божович, І.С.Кон, В.О.Сухомлинський, А.В.Мудрик, В.Г.Бочарова/.

Сам процес соціалізації в наш час суттєво змінився. Якщо раніше вважалося, що єдність макро- і мікросередовища забезпечується вирішальною роллю спрямовуючої соціалізації, котра забезпечує переведення цінностей, характерних для всього суспільства, на ділянку індивідуального, то сьогодні вважається, що саме мікросередовище здатне акумулювати й створювати нові форми вияву суспільної свідомості, тобто об'єктивно впливати на соціалізацію /Б.Бло, Р.Глтон, Л.Порше, В.Г.Войтко, Л.Д.Гордін, Л.М.Марковець, Е.Б.Столбун, В.Я.Силе, В.В.Лізанчук/.

В єдиній системі інститутів /або факторів/ соціалізації - таких як школа, сім'я, дитячі громадські об'єднання, товариство однолітків, засоби масової інформації, культурологічна, художньо-творча, розважально-дозвільна діяльність і т.д., вільний час займає цілком певне місце, виконує цілком певні функції та має притаманні йому, характерні особливості / І.С.Кон, А.В.Мудрик, В.Г.Бочарова та ін./.

Поняття "вільний час" визначається як частина не зайнятого роботою часу, що залишається в особистості, коли вилучити різні необхідні витрати. Це час самоцінної поведінки, розширення знань, їх поглиблення та розвитку творчих здібностей / М.Г.Бущканець, Л.О.Левіна, І.М.Суботіна/.

У сучасний період не можна розглядати роль вільного часу до образу життя людей тільки з позицій його збільшення. Необхідно враховувати прогресивну динаміку виробництва, вплив нових засобів інформації, зростаючу кількість можли-

востеї організації вільного часу. Вільний час розуміється насамперед як час самостійно обраної і бажаної діяльності, коли є можливість реалізувати особисті ідеї, мету й запити.

У цьому випадку педагогічний вплив є партнерською допомогою на шляху до самостійності. Основними методами такого впливу є відповідні консультації, інформація, орієнтація, освіта, заохочення, стимулювання й ініціативність.

Проте головним тут є прищеплення здатності до соціально-комунікативних та індивідуальних дій /Ф.С.Махов, К.М.Ляльчук, В.О.Трегубов, О.П.Пермякова/.

На цій основі може бути дана педагогічна характеристика сутності вільного часу старшокласників, встановлена його структура, функції, специфічні риси, що разом визначають теоретичні основи досліджуваної проблеми. Зрозуміло, що такий розвиток особистості відбувається в процесі її соціалізації, яка виступає основою формування особистості взагалі і тим більше у сфері вільного часу.

Закономірно й те, що тепер педагогіка вільного часу може бути визначена як одна з галузей соціальної педагогіки та соціальної роботи, що передбачає розкриття закономірностей виховання різних соціально-демографічних груп людей у процесі самодіяльних занять в умовах вільного часу.

Найбільш загальні суттєві ознаки вільного часу як фактора соціалізації особистості проявляються в старшому шкільному віці.

При цьому під вільним часом старшокласника ми розуміємо ту частину його загального бюджету часу, котра залишається після виконання ним навчальних обов'язків, задоволення ним природних, життєвих потреб і деяких, не залежних

від волі школяра непродуктивних витрат /Г.О.Бвтеєва, Г.О.Сванідзе/. Вільний час, звичайно, використовується старшокласниками за власним розсудом.

Таким чином, процес формування особистості старшокласника в сфері вільного часу треба здійснювати відповідно до мінливої дійсності реальними соціокультурними процесами. Багатомірність, поліфонічність вільного часу передбачають широкі можливості з метою керування вільним часом старшокласників /М.В.Коваль, О.В.Кузьмін, М.М.Бахтін, О.Ф.Лосев, В.С.Біблер/.

Характерними ознаками сутності вільного часу є:

- можливість користуватись вільним часом;
- відсутність жорсткої правової, технологічної і соціальної регламентації;
- наявність зміни видів діяльності, їх взаємозаміна, вільне чергування й послідовність;
- безпосереднє спрямування вільного часу на саморозвиток.

Зазначені вище підходи до проблеми соціалізації вільного часу старшокласників обумовили відповідно методику дослідження. Основним методом є метод моделювання. Побудована модель дозволила здійснити дослідно-педагогічну роботу, зробити констатуючий зріз. При моделюванні діяльності педагогічної системи і виявленні педагогічних умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу ми зважали на особливості даного методу в педагогічних дослідженнях.

Для обґрунтування педагогічних умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу застосовувались системно-особистісні підходи, у результаті яких ми визначили систему вказаних умов.

Поряд із вищезгаданими застосовувались емпіричні методи дослідження: анкетне опитування, бесіда, інтерв'ювання. Для найбільшої повноти й достовірності результатів, одержаня більш інформативних даних використовувались формулювання, в яких передбачаються різні методи кількісної обробки даних. При цьому нами застосовувалися методи шкалування, які дозволили розподілити сукупність об'єктів, що вивчаються, за ступенем вираження загальної для них властивості, ординарні /порядкові/ шкали, шкали установок, оціночні шкали. Крім цього, ми звертались до методу полярних профілів і до методу визначення індексу задоволеності.

Використання даних методів дозволило здійснити дослідно-педагогічну роботу, подати констатуючий зріз.

У другій главі "Шляхи та умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу" зроблений аналіз використання вільного часу старшокласниками і його вплив на становлення їх особистості: виявлені відповідні педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу; розглянуті основні характеристики дослідно-педагогічної роботи з організації вільного часу старшокласників.

Дослідження проводилось у середніх школах №№ 51, 4, 5, 20, 14, 38, 13, 52, 47, у гімназії /м.Луганськ/, Успенській середній школі. Школи, класи визначались методом випадкової вибірки, однак це були школи всіх чотирьох районів м. Луганська. Об'єктом дослідження стали учні 8-ІІ класів вищезгаданих шкіл міста /вибірка 400 чол./, педагоги /вибірка 64 чол./, батьки /вибірка 137чол./.

Констатуючий зріз у ході дослідно-педагогічної роботи показав, що старшокласники найбільш задоволені незаоргані-

зованими формами проведення вільного часу в неформальному оточенні.

Їх мало задовольняли ті форми організації вільного часу, які не сприяють потребам, бажанням та інтересам молоді.

Серед головних недоліків, на думку самих школярів, їх батьків, вихователів, є відсутність загальної, цікавої справи, низька культура системи організації та самоорганізації вільного часу старшокласників.

Разом із тим закономірно, що самі школярі прагнуть одержати нову інформацію, прилучитися до конкретного творчого діла, провести вільний час не тільки весело, але й з користю, виявити себе. Указана потреба є об'єктивною базою для організації системи вільного часу на відповідній рівні.

Природно, що подібний стан справ у сфері вільного часу старшокласників не відповідає вимогам часу. Стає ясною необхідність, з одного боку, виявлення в ході дослідження педагогічних умов, що забезпечують більш високий рівень функціонування сфери вільного часу, а з іншого боку, - утворення практичної системи організації вільного часу старшокласників, що максимально відповідає оптимальній системі виділених педагогічних умов.

Під час дослідно-педагогічної роботи були виявлені наступні педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу:

І. Соціально-педагогічні, які включають в себе і розкривають, по-перше, суть соціальної мети виховання як розвитку особистості в єдності її загальнолюдських, конкретно-історичних, національних і індивідуальних начал; по-друге, характеристику соціально-педагогічного керівництва вільним

часом, направленою передусім на утворення необхідних умов для культурно-дозвільної діяльності дітей; по-третє, ідею демократизації і гуманізації вільного часу старшокласників.

2. Організаційно-педагогічні умови, які передбачають, по-перше, поєднання організаційно-педагогічної діяльності з різними формами самоорганізації учнів; по-друге, відмову від гіпертрофії суспільно-організованих і колективних форм дозвільної діяльності і визнання індивідуальних форм рівною сферою реалізації інтересів учнів; по-третє, використання методу випереджаючих груп як одної з умов раціонального планування і організації вільного часу старшокласників.

3. Психолого-педагогічні умови, які включають у себе, по-перше, своєчасну психолого-педагогічну корекцію та регулювання процесів, що відбуваються в сфері вільного часу; по-друге, установлення педагогічно доцільних взаємовідносин між педагогами та старшокласниками як суб'єктами організації вільного часу; по-третє, створення ефективного науково-методичного забезпечення функціонування сфери вільного часу.

Виявлені нами на основі вихідної концепції педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу представляють собою взаємозв'язок, сукупність трьох груп умов: соціально-педагогічних, психолого-педагогічних. Кожна з них відображає визначений аспект дослідження проблеми, а всі разом вони дали нам науково обґрунтовані педагогічні орієнтири в організації вільного часу старшокласників, дозволили створити практичну систему організації вільного часу старшокласників.

Суть нашої дослідно-педагогічної роботи із впровадження розробленого нами комплексу педагогічних умов полягала:

по-перше, в розробці нових способів педагогізації процесів керівництва вільним часом учнів. Їх реалізації значною мірою сприяли: утворена при Управлінні молодіжної політики Луганської облдержадміністрації Координаційна Рада, що забезпечувала координацію дій установ, організацій, громадських об'єднань, зацікавлених у проведенні цілеспрямованої молодіжної політики на території міста /району/, де нами були розроблені основні завдання даної Ради; створений постійно діючий "круглий стіл" молодіжних організацій на базі Управління молодіжної політики, на основі розробленої нами методики та організації його роботи, головними завданнями котрого стали: обмін думками, інформацією, підтримка і допомога організаціям у здійсненні соціально значущих молодіжних ініціатив, підготовка та проведення спільних програм в організації вільного часу старшокласників; виконання конкурсних програм "Краща подруга", "10 кроків упевненості в собі", гри "Старт Тинейджер" на базі клубів м.Луганська та області;

по-друге, в реорганізації діяльності станції юних техніків м.Брянки, яка проводилась на основі клубного принципу побудови його роботи, принципів законності, гуманізму, справедливості, співробітництва з урахуванням інтересів та побажань учнів;

по-третє, в розробці і впровадженні на базі мікрорайону середньої школи №4 м.Луганська інваріативної моделі культурно-виховного центру за місцем проживання, де школа вирішує завдання з педагогізації позашкільного середовища шляхом взаємодії з усіма інститутами соціалізації, а також підприємствами як державних, так і комерційних струк-

тур. У межах даного культурно-виховного центру за місцем проживання нами було рекомендовано ряд заходів, котрі, зважаючи на наш досвід, органічно можуть вписатися в практику виховної роботи по організації вільного часу старшокласників. Зокрема, організація роботи клубу "Голлівуд" разом із "Дискоклубом" Центру проведення дискотек відкритого типу.

Для суттєвої інтенсифікації загальнопедагогічної підготовки студентів, які займаються на відділеннях за фахом "соціальна педагогіка", де акцент у викладанні педагогічних дисциплін робиться на виховну практику в позаурочний час та за межі школи, нами розроблений та впроваджений у навчання студентів спецсеминар "Організація вільного часу учнів."

Таким чином, проведена дослідницька робота з орієнтацією на раніше виявлені педагогічні умови відображає в своїй сукупності ті можливі шляхи і напрямки удосконалення педагогічної діяльності, котрі зв'язані з проектуванням, організацією і проведенням вільного часу старшокласників.

Особливістю дослідно-педагогічної роботи в порівнянні з педагогічним експериментом є складність в одержанні кількісних характеристик, які показують ефективність проведеного дослідження. Це повною мірою стосується й нашого дослідження, оскільки емпірична база не дозволяє виділити контрольну та експериментальну групи. Крім того, специфіка вільного часу, що передбачає свободу вибору проведення часу і свободу зміни занять, не дозволяла зосередити зусилля на якійсь конкретній постійній групі учнів.

Проте ми керувалися такими критеріями оцінки:

1. Ступінь привабливості для учнів різних видів вільного часу.

2. Ступінь задоволення різними формами організації дозвілля.

3. Мотиви задоволення тими або іншими формами організації вільного часу.

4. Часові характеристики змісту вільного часу старшокласників.

Емпіричною базою, де, по-перше в найбільшій мірі був реалізований весь комплекс педагогічних умов і, по-друге, де в найменшій мірі змінився контингент старшокласників, став для нас мікрорайон середньої школи № 4 м. Луганська, а точніше, учні культурно-виховного центру за місцем проживання /72 чол./, котрі опитувались за нашою методикою як до, так і після проведення дослідно-педагогічної роботи.

Аналіз проведеної дослідно-педагогічної роботи показав кардинальні зміни: у ступені привабливості для учнів різних видів вільного часу / такі види вільного часу, як відвідування різних клубів за інтересами, гуртків, увійшли до сфери найбільш привабливих видів вільного часу/. Це пояснюється тим, що з утворенням центру в досліджуваному нами мікрорайоні в старшокласників з'явилась потреба в спілкуванні з друзями, а робота різних клубів та гуртків у центрі дала можливість для виявлення своїх творчих здібностей; у підвищенні індексу задоволення старшокласників різними формами організації вільного часу, котрі спрямовані на більш підвищену творчу діяльність: кімнати школяра, багатопрофільні дитячі центри в мікрорайоні /індекс задоволеності центрами збільшився відповідно з $-0,21$ до $+0,46$ /; у

сфері мотивів задоволеності старшокласників організацією вільного часу, де з 7 найменш значимих мотивів 4 підвищили свій коефіцієнт значимості /можливість вибору гуртків $K_{\text{зн}}$ підвищився з $-0,25$ до $+0,50$; розумна організація вільного часу - $K_{\text{зн}}$ підвищився з $-0,35$ до $+0,40$, бажання проводити вільний час у шкільному середовищі - $K_{\text{зн}}$ підвищився з $-0,50$ до $+0,10$, різноманітність форм вільного часу - $K_{\text{зн}}$ підвищився з $-0,38$ до $+0,25$ /; у зміні часових характеристик, де наявність стійкого характеру мотивації вибору вільного часу старшокласників дозволила значною мірою перевести вільний час із суто розважального, непродуктивного проведення часу в більш організоване, продуктивне з метою і перспективами майбутньої життєдіяльності старшокласників /якщо до проведення дослідно-педагогічної роботи тільки 10 % старшокласників віддавало перевагу змістовному провадженню часу, то після неї вже -40% /.

На основі висловленого вище можна стверджувати про ефективність проведеної дослідно-педагогічної роботи.

У заклученні дисертації викладені основні теоретичні та практичні результати дослідження:

- виявлені аспекти, через котрі нами розглядалися поняття "вільний час" і "соціалізація";

- визначені основні ознаки вільного часу, які характеризують її сутність;

- на основі аналізу літератури міжнародної практики в досліджуваній намі темі були визначені критерії практики соціальної роботи, без котрої неможлива нова модель соціального виховання в сфері вільного часу:

- описані структурні компоненти вільного часу, показані їх суттєвість та специфіка;
- визначені критерії ефективності організації вільного часу старшокласників і зміст рівнів проведення часу;
- встановлені педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу;
- розроблені методичні рекомендації щодо правильної організації вільного часу старшокласників, а також щодо найбільш поглибленої підготовки фахівців у цій сфері.

Нами було встановлено, що:

- обов'язковою умовою ефективності організації виховної роботи є природне прагнення юнаків та дівчат до міжособистісного спілкування; пробудження в них почуття дружби, товариськості, насичення цим кожного компонента педагогічної системи, перетворення його в рівноправне співробітництво педагогів і підлітків, в основну форму їх взаємодії;
- клубні форми роботи за місцем проживання сприяють організації діяльності старшокласників у вільний час, тому що розкріпачення атмосфери взаємовідносин підлітків і дорослих, виявлення творчого потенціалу підлітка в максимальній мірі відповідає реальній життєдіяльності старшокласників.

На основі результатів, одержаних у ході дослідження, нами сформульовані деякі рекомендації:

1. Система роботи педагогів у сучасній школі повинна забезпечувати педагогічну орієнтацію школярів у сфері вільного часу, щоб запобігти негативному соціальному впливу.

2. Успішне вирішення проблеми раціональної організації вільного часу старшокласників залежить від правильного визначення змісту роботи, котра повинна будуватися перш

за все на взаєморозумінні між усіма інститутами соціалізації, на співробітництві, самоуправлінні, виконувати роль методологічного орієнтиру, що припускає оновлення її мети, змісту та методів організації.

3. Успішне розв'язання проблеми організації вільного часу перебуває в прямій залежності від ступеня залучення різних гуртків народної творчості, театральних, танцювальних, різнопрофільних клубів в акціях милосердя для дітей-інвалідів, виділення коштів Управліннями молодіжної політики для добродійних концертів, Новорічних свят, карнавалів для дітей-сиріт.

4. Наші дослідження показали, що оптимально вирішити проблему організації вільного часу старшокласників можуть культурно-виховні центри за місцем проживання, які сприяють організації вільного часу старшокласників.

5. Впровадження до навчального процесу педагогічного вузу розробленого нами спецсемінару "Організація вільного часу учнів" дозволить суттєво інтенсифікувати загальнопедагогічну підготовку студентів як майбутніх соціальних педагогів.

Наведені в нашому дослідженні висновки та пропозиції не претендують на остаточне і вичерпне вирішення проблеми правильної та ефективно організації вільного часу старшокласників.

Подальшого дослідження потребують проблеми взаємодії загальноосвітньої школи та дитячих культурно-дозвільних центрів за місцем проживання, реального урахування інтересів школярів і розвитку їх творчості, оптимального сполучення колективних, групових та індивідуальних форм дозвільної ді-

яльності.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в таких публікаціях автора:

1. Вивчення сфери вільного часу старшокласників як компонента педагогічної підготовки майбутніх вчителів // Вища педагогічна освіта: Концепція, методологія, шлях реалізації: Тез. доп. наук.- практ. конф. 23-25 квіт. 1992р.- Луганськ, 1992. - С.121 - 122,

2. Соціалізація особистості старшокласників у сфері вільного часу // Тези доп. на наук.-практик. конф. НДІ розвитку особистості, 14-16 черв.- М., НДІ розвитку особистості, 1994. - С.89 - 91.

3. Педагогічна сутність вільного часу учнівської молоді як одного з інститутів соціалізації // Концепція національного виховання і шляхи її реалізації: Тез. доп. на наук.-практик. конф. 25-26 квіт. 1995. - С.83 - 85.

4. Вільний час як один із суттєвих інститутів соціалізації учнівської молоді // 36. наук.праць - Луганськ, 1996.- С.117 - 121.

А Н Н О Т А Ц И Я

Корсун Ирина Васильевна: Социализация старшеклассников в сфере свободного времени.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Луганский государственный педагогический институт им. Т.Г.Шевченко, Луганск, 1996.:

Исследовался процесс социализации старшеклассников в

сфере свободного времени. Обоснованы понятия "социализация", свободное время старшекласников", содержание, структура, сущность свободного времени старшекласников как одного из институтов социализации. Определены пути и выявлены педагогические условия социализации старших школьников в сфере свободного времени. Опытно - педагогическая работа дала возможность воплотить совокупность выявленных автором условий по организации свободного времени, обеспечивающих эффективность процесса социализации старшекласников в сфере свободного времени.

A N N O T A T I O N

Korsun I.V. Socialization of high school students in the sphere of free time.

The thesis for the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on speciality 13.00.01. - the pedagogic theory and history, East-Ukrainian university, Lugansk state college of education, named after T.G. Shevchenko, Lugansk, 1996.

The process of socialisation of high school students was under investigation. The notions "socialisation", "free time of high school students", the content and the structure of free time of high school students as one of the institutions of socialisation was proved. The ways and the educational means of socialisation of high school students in the sphere of free time were defined. The experimental work allowed to put the autor's ideas of the organisation of

free time of high school students into practice which made the process of socialisation more effective.

Ключові слова: "соціалізація", "інститути соціалізації", "вільний час старшокласників", "сфера вільного часу", "дозвілля".

Тиражирование АОЗТ "Максим-полипринт"

Заказ №156. Тираж 100 экземпляров.

Сдано в печать 26.09.96г.

Отпечатано 27.09.96г.

Бумага финская. Ризография.

44154

AB 35.820